

Література

1. *Бойко В. І.* Ринкові трансформації і пріоритети регіонального розвитку виробництва аграрної продукції / В. І. Бойко, В. М. Скупий, О. А. Козак. — К.: ННЦ ІАЕ, 2011. — 264 с.
2. *Бородіна О. М.* Коригування політики державної підтримки сільськогосподарства України / О. М. Бородіна, О. М. Могильний // Економіка АПК. — 2007. — №6. — С. 61.
3. *Комарова І. В.* Бюджетна підтримка тваринництва та рослинництва в Україні: сучасний стан, ефективність, перспективи / І. В. Комарова // Агроінком. — 2006. — №3—4. — С. 31—35.
4. *Куліна С. Я.* Вплив державної підтримки на розвиток аграрного сектору економіки в Польщі / С. Я. Куліна // Економіка АПК. — 2007. — № 6. — С. 133—139.
5. *Саблук П. Т.* Розвиток інституцій удосконалення механізму реформування аграрного сектору економіки / П. Т. Саблук // Економіка АПК. — 2010. — № 10. — С. 3.

Стаття подана до редакції 12.10.2011

УДК 332.12 (477)

О. Д. Красвий, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

Р. О. Красвий, асп.,
Інститут світової економіки та міжнародних відносин

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ВИРШЕННІ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗ- ВИТКУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНАЛЬНО-ПРОСТОРОВИХ СИСТЕМ

АНОТАЦІЯ. У статті розглядаються питання ролі держави в соціально-економічному розвитку України та її регіонально-просторових систем в сучасних політичних, економічних і соціальних умовах.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: держава, державні органи влади, регіон, регіонально-просторовий розвиток, економіка, міжгалузеві комплекси, внутрішньодержавні та міждержавні зв'язки.

АННОТАЦИЯ. В статье рассматриваются вопросы роли государства в социально-экономическом развитии Украины и ее регионально-пространственных систем в современных политических, экономических и социальных условиях.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: государство, государственные органы власти, регион, регионально-пространственное развитие, экономика, межотраслевые комплексы, внутригосударственные и межгосударственные связи.

ANNOTATION. The article considered question the state's role in the socio-economic development of Ukraine and its regional-spatial systems in modern political, economic and social conditions.

KEY WORDS: state, state authorities, region, region-spatial development, economics, cross-industry complexes, efficiency, intra state and interstate relations.

Перехід України до ринкової економіки на початку 90-х років, на жаль, не приніс бажаних результатів як у збільшенні обсягів матеріального виробництва, так і у підвищенні добробуту населення. Причиною всього цього в значній мірі було те, що багато науковців і урядовців вважали, що ринкова, тобто ліберальна економіка, не регулюється державою, що буцімто вона може саморегулюватись. Це було, як показала практика, помилкове твердження.

По суті без участі держави перехід до ринку в Україні розпочався революційним, а не еволюційним шляхом як, наприклад, у Китаї. Без знань і досвіду побудови ринкової економіки в Україні відбулося нічим не обґрунтоване роздержавлення і приватизація підприємств галузей важкої індустрії, багато з яких було демонтовано і ліквідовано. Таким чином держава втратила можливість регулювати і контролювати розвиток галузей, які забезпечують фундамент національної економіки, її енергоозброєність і ефективність та безпеку на міжнародному рівні. Крім того, ці галузі створюють основну частку робочих місць та забезпечують формування бюджету і пенсійного фонду країни.

Особливо актуальною ця проблема є зараз, коли інтеграція економіки України в світову економічну систему обумовлює все більшу її залежність від глобальних тенденцій, зокрема від світової фінансово-економічної кризи, яка вплинула на платіжний баланс і стабільність вітчизняної економіки, що поглибило її внутрішню кризу. Внаслідок цього відбулося розбалансування всього господарського комплексу України та різке скорочення обсягів промислового і сільськогосподарського виробництва.

Як показує досвід розвинених країни, де ринкова економіка розвивається досить значний період часу, роль держави у сфері соціально-економічного розвитку як країн, так і їх регіонально-просторових систем, надзвичайно велика. Вона має багатогранний характер у вирішенні економічних, соціальних, екологічних проблем та міжрегіональних зв'язків. Без участі держави не можливо сформувавши оптимальну галузеву струк-

туру та раціональну територіальну організацію господарства як держави в цілому, так і її регіонально-просторових систем, визначити місце їх в територіальному поділі праці та обґрунтувати ефективні як внутрішньо — так і зовнішньоекономічні зв'язки. Держава забезпечує регулювання інтеграційних процесів регіонів на ринку товарів і послуг. Необхідність державного управління викликана ще й тим, що, як показує світовий досвід, ліберальна економіка в чистому вигляді здатна породжувати і поглиблювати економічні, в тому числі і регіональні проблеми. Саме тому в усіх розвинутих країнах ринкові механізми доповнюються інструментами державного регулювання, яке забезпечує процеси економічної інтеграції регіонів та їх комплексний соціально-економічний розвиток.

Таким чином, основні напрями стратегічного соціально-економічного розвитку регіонально-просторових систем країни, механізм їх реалізації та система контролю повинні здійснюватись державою. Окрім того, до обов'язків держави відносяться оцінка нею результатів і корегування конкретних рішень соціально-економічного розвитку з урахуванням нових підходів регіонально-просторового розвитку в умовах сучасних глобальних процесів. Державне регулювання соціально-економічним розвитком як країни так і її регіонально-просторових систем повинні здійснюватись лише на основі посилення державності. Зокрема, держава не повинна випускати із важелю свого впливу інформаційний простір, особливо телебачення, пресу, радіо. Саме через інформаційний простір держава може впливати на всі сторони соціально-економічного розвитку країни та інформаційні процеси, що відбуваються у світі.

Глобальний простір знаходиться в постійній динаміці. Для нього характерними є часта зміна і поява нових підходів, у взаємостосунках між державами та регіонально-просторовими системами. Виникають нові завдання як у внутрішньодержавному, так і міжнародному просторі. Все це вимагає від державних органів уміння діяти в нових умовах, своєчасно реагувати на виклики сьогодення та приймати правильні рішення.

Таким чином роль державних органів проявляється, з одного боку, в розробці програм міждержавного співробітництва, а з другого боку — в розробці програм, які б забезпечили ефективний внутрішньодержавний розвиток. З цією метою розробляється і затверджується Державна програма економічного і

соціального розвитку (ДПЄСР) України та її регіонально-просторових систем. В цій програмі визначаються цілі та пріоритети економічного і соціального розвитку, засоби та шляхи їх досягнення, формується взаємоузгоджена і комплексна система заходів органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, спрямованих на ефективне розв'язання проблем економічного і соціального розвитку, досягнення стабільного економічного зростання і підвищення життєвого рівня та досягнення високих стандартів життя населення, ДПЄСР України разом з державним бюджетом затверджується Верховною Радою України. Кабінет Міністрів України визначає структуру прогнозних і програмних документів, строки і порядок їх розроблення, відповідальних виконавців. Головним виконавцем та координатором всіх робіт є Міністерство економіки. ДПЄСР має багатогранний характер і включає, зокрема, нормативно-правові та організаційні засади її розробки, оцінки тенденцій соціально-економічного розвитку та загальний стан економіки в тому числі її окремих галузей, фінансово — бюджетної діяльності, товарного, валютного та фондового ринків, динаміки виробництва товарів і послуг, цін і рівня інфляції, соціального розвитку та стандартів життя населення.

Ефективність виконання багатьох із названих напрямів розвитку економіки можлива лише при активній участі держави. При цьому із загальнодержавними органами влади активну участь у вирішенні питань соціально-економічного розвитку приймають обласні, районні, міські держадміністрації та органи місцевого самоврядування. Як показує практика, інвестиції, особливо іноземні, концентруються в регіонах з високим рівнем економічного розвитку. Таким чином завданням держави є перерозподіл внутрішніх інвестицій та розробка механізму залучень іноземних інвестицій в слаборозвинені і депресивні регіони. Важливою проблемою подальшого розвитку економіки України та виходу її з економічних кризи є те, що переважна більшість прибутків великого бізнесу вивозиться за межі держави і працює на розвиток банківської системи і економіку зарубіжних країн. Тому давно назріла необхідність прийняття Верховною Радою України закону, який зобов'язував би бізнесменів значну частку своїх прибутків, зароблених в Україні, вкладати в розвиток її економіки, особливо в будівництво тих підприємств, які б формували її експортний потенціал, забезпечуючи тим самим їх прибутковість

та національну безпеку країни в регіональному та глобальному просторах.

Досвід розвинених країн показує, що ринкові механізми економічного розвитку є ефективними для вирішення проблем оперативного характеру, які мають коротко- та середньостроковий характер дії і дуже рідко бувають ефективними при вирішенні питань довгострокового, стратегічного розвитку. Більшість же проблем просторового розвитку країни та її регіонів носять, як правило, довгостроковий характер і тому потребують прямого державного управління просторового розвитку. Потрібна загальнодержавна підтримка розвитку відсталих та депресивних територій, яка включає фінансову (субсидії місцевим органам влади, державні інвестиції у виробничу та соціальну інфраструктуру, стимулююча податкова політика); економічну (розміщення в регіонах державних підприємств та державні замовлення на вироблювальну продукцію, розробка і реалізація в них локальних програм соціально-економічного розвитку); законодавчо-нормативну базу національного природокористування в регіонах, поглиблення їх внутрішніх і зовнішніх зв'язків та розширення на базі цього регіонального економічного простору.

Формування високоефективної економіки України та її безпеки в глобальному просторі пов'язано в першу чергу з відродження розвитку машинобудівного та АПК.

В структурі господарських комплексів розвинених країн провідне місце замає машинобудівний комплекс, який дає 40 % і більше обсягів їх промислового виробництва та стільки ж всього експорту.

В Україні до 1990 р. машинобудування давало майже 31 % обсягів промислового виробництва і відіграло важливу роль у формуванні її експорту. Внаслідок недолугих реформ в останні два десятиліття питома вага цієї доленосної для України галузі скоротилася до 12—13 % від того промислового виробництва, що є зараз. Як відомо, без високого рівня розвитку машинобудування не можна створити внутрішній ринок металу, підняти продуктивність праці, ефективність вітчизняної економіки та забезпечити національну безпеку. Тому завданням державних органів влади є розробка програми відродження розвитку машинобудівного комплексу. Саме сюди і повинні направлятися основні інвестиції як вітчизняні, так і зарубіжні. Україна має достатньо сприятливі передумови для розвитку машинобудівного комплексу: метал, який переважно експо-

ртується і може бути задіяний на внутрішньому ринку, науково-дослідну базу і безробітні кваліфіковані кадри, в тому числі і ті, що працюють тимчасово в зарубіжних країнах і можуть повернутись на Батьківщину, щоб реалізувати тут свої знання і здібності, а також потужний внутрішній та можливості використання зовнішнього ринку машин.

В свою чергу державні науково-дослідні заклади повинні визначити оптимальну галузеву структуру машинобудівельного комплексу, визначити його територіальну організацію та ефективні технологічні і економічні зв'язки між підприємствами.

Другим доленосним комплексом для економіки України є агропромисловий. На жаль, більшість урядовців, та й багато вчених у сфері АПК, ототожнюють цей, найбільш багатогалузевий (поряд з машинобудівним), комплекс, лише з одним сільським господарством. Це помилкове твердження не сприяє розвитку АПК та виходу його з економічної кризи. Відсутність державного регулювання і розбалансування всіх ланок АПК на підставі формування дрібнотоварних селянських господарств з низькою продуктивністю праці та неефективним виробництвом призвели до обвального скорочення виробництва сільськогосподарської і, особливо, тваринницької продукції. Внаслідок цього Україна із держави, з потужним багатогалузевим сільським господарством та всіма галузями промисловості, що забезпечували ефективність його розвитку, зокрема, транспортування, переробку, зберігання і реалізацію виробленої продукції, перетворила в країну фактично з монокультурною спеціалізацією на виробництві та експорті зерна і соняшникового насіння іншим країнам. Тому головним завданням державної політики в сфері розвитку АПК є розробка загальнодержавної програми відродження цього комплексу, як в цілому по Україні, так і в окремих регіонально-просторових системах. Особливо це стосується Подільського, Причорноморського, Центрального, Східного та Поліського економічних районів, де відроджений АПК може стати одним із «Локомотивів» виходу їх із соціально-економічної кризи.

Першочерговим завданням держави у розвитку АПК є вирішення земельної реформи в напрямку створення крупно товарних акціонерних товариств або агрофірм з високим рівнем автоматизації і механізації виробництва. Важливим є визначення структури посівних площ з врахуванням інтересів держави і регіонів, наукове обґрунтування оптимальних потужностей перероб-

них підприємств і збалансованих з ними сировинних зон. Рослинництво повинно працювати не лише на формування продовольчого комплексу, але й кормової бази для тваринництва, без якого не можливий високий рівень розвитку як сільського господарства, так і всього АПК. Крупнотоварне багатогалузеве сільське господарство буде сприяти правильній системі сівозмін і природному відтворенню родючості ґрунтів (чого зараз не має), використанню в АПК сучасної техніки, технології і науковій організації праці, та його високій продуктивності і ефективності.

Крім того, держава зможе конкретно прогнозувати обсяги виробництва сільськогосподарської продукції за контрактом для переробних підприємств та продовольчих товарів, як для власного, так і для зовнішнього ринків.

Сільське господарство, підприємства його переробної ланки та виробничої і соціальної інфраструктури будуть інвесторами вітчизняного сільськогосподарського машинобудування і тракторобудування, виробництва обладнання для створених тваринницьких комплексів і переробних підприємств, спеціалізованих транспортних засобів, а також мінеральних добрив та комбікормів. Прибутки всіх підприємств АПК можна буде використати для розвитку соціальної сфери та підняття життєвого рівня населення, зайнятого в цьому комплексі.

Збалансувати всі ланки АПК та значно підвищити ефективність його функціонування, створити тут сотні тисяч нових робочих місць без участі державних органів влади: зокрема Президента, Верховної Ради і Кабінету Міністрів не можливо. В своєму посланні до Верховної Ради Президент України В. Ф. Янукович зробив особливий наголос на необхідності більш активної участі держави у соціально-економічному розвитку України та її регіонів.

Таким чином, державне програмування соціально-економічного розвитку України та її регіональних просторових систем, є найбільш ефективною комплексною формою державного регулювання економіки. Розвиток всіх інших багатогалузевих комплексів економіки України, особливо паливно-енергетичного, будівельного, військово-промислового, соціального та транспортного, потребує активної участі державних органів влади. Без активної участі держави не можна забезпечити ефективний соціально-економічний розвиток України, зокрема її енергетичну, продовольчу, та й в цілому національну, безпеку в глобальному просторі.